

Sămănătorul

==== Revistă Literară Săptămînală ====

Sumarul :

- N. IORGA. — «Cinzeci de vitejie» ale lui Gheorghe Coșbuc.
M. SADOVEANU. — Moara părăsită
M. PALEOLOGU. — Sînt clipe triste... (poezie).
ARTUR GOROVEI. — Poveste.
X. — Din Bierbaum.
N. IORGA. — Cronică.

REDACTIA ȘI ADMINISTRAȚIA :

STRADA REGALĂ No. 6 (Hotel Union)

BUCUREȘTI

Ediție populară

||

Abonamentul 6 lei pe an

In Editura Institutului de arte grafice „MINERVA”

A APARUT:

DRUM ȘI POPAS

Note de drum. — Schițe

DE

C. SANDU

Prețul Lei 1.25.

A apărut:

ISTORIA LUÎ ȘTEFAN-CEL-MARE

POVESTITA POPORULUI ROMÂNESC

DE

N. IORGA

De vânzare la toate librăriile din țară.

Prețul: { Ediția populară 75 de bani
, de lux lei 2.50

A apărut:

VASILE PARVAN

ALEXĂNDREL VODĂ ȘI BOGDAN VODĂ

— Șapte ani din istoria Moldovei —

1449—1455

Prețul Lei 2.—

SĂMĂNĂTORUL

REVISTĂ LITERARĂ SĂPTĂMINALĂ

Redacția și Administrația BUCUREȘTI Strada Regală, 6	SUPT DIRECȚIA UNUI COMITET	ABONAMENTUL 6 Lei pe an
--	----------------------------	----------------------------

„Cîntecele de vitejie“ ale lui Gheorghe Coșbuc

Gheorghe Coșbuc a dat la lumină, culegînd din reviste care nu se prea cetesc, din reviste care se uită și din manuscriptele sale, despre care prietenii spun că ar fi multe, un volumaș alb, de o sută și cîteva foi, pe care l-a intitulat «Cîntece de vitejie».

Apoi el s'a întors la ocupațiile sale de funcționar, pe care i-ar fi îngăduit să nu le iubească, dar din care mai mult decît din strălucita lui poezie vine pinea de toate zilele pentru el și pentru ai săi. De soarta cărticel-ei pe care a făcut-o să zboare în lume nu-î va fi păsînd mult lui, nepăsătorului poet, în desprețul căruia pentru reclamă, pentru recunoaștere și prețuire chiar, în neîncrederea căruia pentru prietenie, în izolarea desăvîrșită a căruia zace și o picătură neagră de amărăciune.

Între fabulele nesărate ale poetului de salon Florian e una care vorbește de soarta deosebită a două paseri, prinse în cușcă, precum poetul cu sufletul liber e prins în zăbrelile lumii și-și cîntă de năcaz lui, făcînd astfel bucurie lumii, la care nu s'a gîndit. Una din acele paseri era o mică pasere sură, care a murit fiindcă nu i s'a auzit glasul. Iar cealaltă, care trăiește până la sfîrșitul fabulei, care e veșnică, croncănește fără încetare din marele-î plisc lacom de corb nesățios: pas să-l uite cineva pe acesta și să nu-î dea de zece ori cit îi trebuie ca să mai slăbească puțin cu cîntecul!

Cu cîtă căldură n'a vorbit presa noastră, prietenoasă pentru anume poeți cari se înțeleg lesne și ca oameni și ca scriitori, de cutare corb cu glasul funebru sau de cutare gaiță cu pene de împrumut, cu cîtă bucurie n'a vestit neamului românesc noua operă a neobositului maestru! Iar cînd se întîmplă așa o nimica toată ca un volum nou al lui Coșbuc, atunci e o liniște, o tăcere. Dușmanii de altă dată nu se mai văd, dar prietenii scriitorului român sînt așa de discreți... Și apoi cutare domnișor care știe toate intimitățile literare ale scriitorului cu care s'a întîlnit de cîteva ori la cafenea, te va trage la o

parte și-ți va spune, cu toată cruțarea șoptitoare a «prietenului» față de prietenul său, că e pe sfârșite cu talentul lui Coșbuc, care se mai încearcă numai din cauza comandelor oficiale.

Tăcerea cu care au fost primite «Cinteele de vitejie» nu e de loc îndreptățită și, dacă — din motive care se pot înțelege, dar nu se judecă, — poetul a pierdut marele său avânt cuceritor din vreme, conștiința fecundă că el se găsește între ai săi cari-l iubesc, îl admiră și-i așteaptă cu nesaț cuvîntul, — opera sa din urmă e întru toate vrednică să stea alături cu celelalte.

* * *

«Cintăreți de vitejie» am mai avut noi, dar nu-i prea cetim, fără a fi vinovați de uitare nemeritată și de nerecunoștință. Pe la 1860 cînta din trîmbița veche a baladelor Dimitrie Bolintineanu: el făcu să răsune în auzul unor cetitori cari prețuiaș foarte mult această musică patriotică și războinică, isprăvile lui Mircea Bătrînul, și ale lui Ștefan-cel-Mare, și ale lui Mihai Viteazul, și ale altora mai mici. Intențiunile cîntărețului erau foarte bune și fama lui pătrunsese pretutîndeni: dar noi cari trăim astăzi, în vremuri cînd admirația vine mai greu, găsim că balada de la 1860 era cam slabă, că sămăna prea mult cu o tînguire de păstor, și nu a unui păstor care să fi păscut în adevăr oile la munte, ci a unui păstor de pe scenă care plînge sentimental în poalele onorabilului public.

Nu trecu mult și, pe vremea războiului, Alecsandri luă asupra-și sarcina de a cînta pe luptătorii ce mergeau, cu primejdia vieții, să smulgă din minile dușmanului bronz pentru coroana regelui neartirnat al României. El n'a făcut balade romantice trecutului, ci a socotit că poate făuri o strălucitoare platoșă de aur pentru eroul ce stătea viu cu sabia în mină. El a scris povestiri din luptele cu Turcii și a dat recunoștinții noastre pentru ostași, mîndriei noastre pentru biruință, încrederii nouă în viitor aripile largi ale odei. Și Curtea și nația i-au mulțămît destul pentru aceasta.

Dar cînd ajungi astăzi la această parte din opera lui Alecsandri, nimic nu ți se mișcă în suflet și lacrimile nu se coboară în ochi. Și totuși «poetul național» își dăduse toate silințele, făcuse ce credea el că poate face mai bun pentru a răspunde așteptărilor ce se formase, încrederii ce se pusese în el. Căusele neizbîndei lui erau acestea: lipsa statornică de putere, de energie a talentului său, plăcut, armonios, dulce — căci alți plămîni trebuiau pentru a scoate sălbatecul chiot al biruinții muncite! — și, apoi, deplina necunoștință a lui, înstrînarea lui față de țeranul român, care, el, biruise: marele pro-

prietar Alecsandri nu era de sigur acela care putea vorbi în numele acestui țeran și pe înțelesul lui.

Puterea lui Coșbuc e însușirea lui de căpetenie, o putere grămadită, încleștată, care zbucnește în puține cuvinte zguduitoare sau care, dezlănțuită, ca în zugrăvirea strălucită a năvalei lui Mihaï în lupta de la Călugăreni, samănă cu căderea prăpăstuită a unei năprasnice furtuni. Acesta nu e nici un *pastor fido* modulind din fluierașul sentimental o serenadă pentru strămoși, nici un fin om de salon, un înalt funcționar literar care, cu toată conștiința însemnătății sale, depune cununi de mărgele și flori de mătăasă pe groapa, bine spălată de sînge și presărată cu nisip, a voinicilor. Nu, acesta e urmașul unui șir de preoți de sat, de acolo de sus de supt munte unde e viața grea și unde a fost totdeauna muncă multă și luptă destulă, acesta e un aspru țeran cu sufletul de stîncă. Cînd ajunge să vorbească de trecutul mare, în sufletul lui care se deschide bate ca un larg vînt de mîndrie, de sălbatecă bucurie, pare că și el ar fi fost dintre ai lui Basarab bătrînul, «păstorul de oi» care a răpus pe Carol-Robert,

stăpinul țerii feudale,

ca și cum și el ar fi purtat arcu și sulița și spada pe urmele, săpate adînc de mînia răzbunătoare, ale lui Ștefan și ale lui Mihaï străbunii, de fapta cărora se împărtășește cîntînd-o tare, limpede în auzul țerii întregi și a neamului întreg. Iar, cînd se coboară la luptele cele din urmă, pe care le-au dus Ardelenii supt steagul Austriei, Rominii de aici supt flamura neamului lor, supt liberul tricolor, el nu strigă în gesturi teatrale, precum ar face-o orice tirgoveț aprins prin închipuire, ci el, știind bine ce s'a putut petrece în sufletele, împărțite de multe simțiri, ale unora ca dînsul, se oprește înduioșat pînă la lacrimi și, cînd răsună cîntecul său, el duce plînsori de doină, bocete de mamă, suspine de tovarăși ai celor ce s'au pierdut, și le amestecă, într'o simfonie măreață, spre mărirea simplilor sătenî din neamul său cari au murit pentru țară, urmînd învățăturile străbunilor.

Aceasta face din «cîntecele de vitejie» ale lui Gheorge Coșbuc, cu innurile liniștite și mîndre, cu fragmentele din bronzul epopeii, cu chemarea înaintea noastră a morților ce tresaltă de tunurile zilei de 10 Maiu, amintire a faptei lor cu urmări veșnice, cu duioasele răvașe și povestiri ale sătenilor ce întrebă de acasă și spun de unele și de altele uitînd tocmai ceia ce-î face mari înaintea tuturor timpurilor, din tot acest bogat cuprins al celor o sută și cîteva pagini cartea cea mai oțelitoare de inimă pe care a scris-o un poet român.

N. IORGA.

MOARA PĂRĂSITĂ

În ziua aceia asfințitul era de o frumuseță neobișnuită: de multă vreme nu văzusem văzduh așa de limpede, aer așa de adânc, albastru-umed, și colorație așa de puternică. La apus un nour mare, vînat cuprindea cerul și sta nemișcat, acoperind flacărele soarelui; iar pe marginile codrilor de nourî, din miazănoapte în miazăzi, scînteia un tighel de aur în zigzaguri fantastice de-asupra zării. Pe întunecimea posomorită, dunga aceasta de foc se tăia brusc, fără slăbirii și răsfrîngerii, și din fundul zării noaptea se innălța, amenințînd pămîntul cu o mare de umbră.

Pe urmă, de odată, nourii crăpară și focurile asfințitului țîșniră ca niște izvoare. Păturile vinete se suptiară, tighelul de aur se șterse, o lumină mare umplu întreg asfințitul. În văi, pete răzlețe de apă licăriau pline parcă de veselie.

Încet-încet din valurile de lumină se arătară iar sfărîmăturile nou-rilor; soarele se cufundă, de-asupra lui rămase o pinză de sînge; mai sus, fantasmă trandafirii își schimbau formele, dispăreau și se arătau iar, până ce rămaseră straturi, de la roș la vioriu străvazător, culori fine, de o dulceață nespasă.

Apoi totul se liniști, cerul se întunecă și umbrele cuceriră văile ca un abur ușor.

Mă trezii ca dintr'un vis, parcă o taină mare îmi pătrunsese sufletul. Ridicaî sabia, care căzuse de-alungul piciorului, întorseî capul spre oamenii mei, cari așteptau tăcuți și foarte liniștiți, și șoptii: «Înainte!»

Caii se urniră și pornirăm la pas.

Malurile pîrăului prin preajma căruia ne strecuram erau pline de verdeață bogată; ici-colo sălcii cu frunzele pălite atirnau nemișcate de-asupra ciuruirilor de unde. La o cotitură, o rață sălbatecă bătu apa cu aripile, măcăi aspru, se răpezi în sus și se îndreptă ca o săgeată spre asfințit. Liniștea adîncă se întinse iar, înfumurarea înserării se făcea din ce în ce mai deasă.

Eū nu mă simțiam tocmai bine. La zborul raței îmi tresărise inima, — ce va fi cînd se vor arăta capetele dușmanilor printre sălcii? Frică în adevăratul înțeles al cuvîntului nu-mi era, dar simțiam o greutate în piept, o presimțire tristă parcă. Îmi închipuiam cu toate acestea că, după întăia clipă, zvicnirile vor înceta, înflăcărarea mă va cuprinde și mă voiū simți în stare să înfrunt lumea. Dar astea erau *idei*: niciodată nu făcusem proba.

Gîndind așa, mă întorsei în șea și privii spre cei zece oameni cari mă urmau. Erau liniștiți, se cumpăniau înnainte și înapoi, după pașii regulați ai cailor. Farmecul inserării li cucerise și lor sufletele, ochii cercetau cu lene și cu nepăsare împrejurimile; frunțașul Pintilie chiar zîmbia în sine răsucindu-și mustața: numai sergentului Savin îi scînteia, supt sprîncenele groase ca două mustăți, picăturile de păcură, și parcă sfredeliau malul pîrăului înnainte; iar urechea lui ar fi auzit și lunecarea unui șarpe prin ierbări.

Îl întreabai încet:

«Ce zici tu, Savin? nu mai vin cercetași...»

El răspunse cu liniște:

«Poate-au dat de ceva, trăiți, domnule sublocotenent!»

Ceilalți se înnălțară în șele și se așezară mai bine; unii oftară, ca turburați din gînduri.

Savin zise iar:

«În josul pîrăului este o moară părăsită, din podul căreia se vede satul. Poate s'au oprit acolo. — Deodată ridică capul și duse mina la ureche. — Pst! s'auze ceva!

— Stai, șoptii e, tresărind. Ce este?»

Oamenii se opriră și-și plecară carabinele în lungul coapselor. Un pas rar, greu, amestecat cu altul mai ușor, se apropia.

«Vine Grecu! — zise Savin. Apoi rosti ceva mai tare: Grecule!

— El e!» se auzi un glas întunecat de o răgușeală ușoară.

Și deodată ieși de după o salcie călărașul, mărunț și bine legat, ducîndu-și calul de căpăstru.

«Vine și Năstase pe cellalt mal, zise el, oprindu-se înnaintea mea.

— Bine, zisei e, ce veste?

— Trăiți, domnule sublocotenent, în josul pîrăului este o moară părăsită. Am văzut e, cu ochii mei, și a văzut și Năstase, cum au intrat în ea opt Cerchesi.

— De unde veniau?

— Din sat: de la furături pe semne...»

Sergentul Savin începu a se scărpină în cap:

«Opt! Măi tată Marcule, cum o să-î mai măcinăm!

— Trăiți, domnule sublocotenent, șopti tainic și frunțașul Pintilie; cu rîșnița cea mare!»

Eu tăcuî. Aveam ordin să fac o recunoaștere în josul pîrăului și să atac, dacă întilnesc, detașamente mici, pentru a face prizonieri. Dar aici mergea cam greu. Erau opt, aproape cît noi, și în moară nu era ușor de pătruns, dacă păgîniî ar fi prins de veste. Afară de asta, inima, pîrdalnică, se zbătea, și *presimțirea* ceia nu-mi dădea pace!

Prin seara din ce în ce mai întunecoasă, se auziră iar pași, o piatră se rostogoli în pirău, undele bolborosiră și Năstase, cellalt cercetaș, se arătă negru printre pletele sălciilor.

«A venit Grecu? șopti el.

— Venit, răspuse cineva.

— Trăiți, domnule sublocotenent. nici nu mișcă. Parcă s'au culcat în moară...

Trecu pe lângă mine și se așeză în rînd cu ceilalți.

Vedeam eu bine că aveam de-a face cu oameni boclucași: ei mai intraseră în foc și prinseseră gust. Afară de asta, după cit îmi spusese camarazii, pîndele și hărțuirile în recunoașteri erau plăcerea lor. Se treziau, ghiorlani, bătîndu-se ca acasă la ei, și învîrtiau carabina cum ai învîrți o ghioagă. Acu tăceau și așteptau porunca mea, — și mă gîndiam că ticălosul de Pintilie, fruntașul, s'o fi uitînd la mine pieziș, cu un zîmbet de batjocură. Ce eram să fac? Afară de asta începu a mă furnica și pe mine un fior iute, o dorință. Mă înălțai deodată pe șea și rostii îndesat:

«Înainte, băieți!»

O șoptă iute tremură ca o bucurie printre flăcăi. Și pornirăm încet prin umbra neagră a sălciilor.

Pe șesuri și 'n văi era o tăcere nemărgenită. Numai departe, pe finețe, o pasere țipa ascuțit, ca un fierăstrău supt pilă. Și un înturec orb acoperia văzduhul și pămîntul. Sus, peste clipirile stelelor, treceau grămezii uriașe de nourii.

Merserăm o bucată bună de vreme. Deodată acoperișul ascuțit al morii se zugrăvi pe zarea mohorită, în făgașul larg al pirăului, — și îndată se șterse.

Intrarăm într'o roată de sălcii bătrîne. Iarba foșnia uscat în mer-sul cailor; altfel nici-un zgomot, desișurile parcă erau impietrite.

«Aici ar fi bine să descălecăm..., șoptii eu.

— Trăiți, domnule sublocotenent, — să descălecăm! răspuse sergentul. Și mai avem de făcut ceva: cu cîteva fire de iarbă să ni legăm roțițele pintenilor, să nu simtă nici greierii din moară. Pe urmă tecile le lăsăm aninate la șelile cailor, mergem numai cu penele săbiilor. ca să fim mai sprinteni...

— De-bună-seamă!» rostii eu cu pătrundere. Iar în gînd îmi ziceam: Mă, al dracului sergent! Eu am învățat atîția ani prin școli și habar n'am de toate pregătirile acestea! — Și, pe cînd descălecăm și ne pregătiam în cea mai mare tăcere, îmi treceau prin măruntaie fulgerări de căldură și frig, îmi venia să mă întind, n'aveam suflet în-de ajuns.

Un flăcău rămase cu caii. Noi ceilalți, după ce ne pregătirăm, scoborirăm în albia pârăului și începurăm a ne strecura cu luare-aminte spre moară.

Și, dintr'odată, după un cot al apei, acoperișul ascuțit se arată iar, foarte aproape de noi. Ne oprirăm. Grecu și Năstase trecură înaintea, ca să cerceteze cu de-amănuntul împrejurimile. Ceilalți ne așezarăm pe un pat moale și umed de țarină măcinată din malul înalt.

Încet-încet ochii mi se obișnuiră cu întunericul. Trupul de jos al morii nu-l vedeam, pentru că se amesteca cu malurile pârăului, dar vedeam aproape, înaintea morii, o sticlă întinsă de apă neclintită. Era vechiul iaz înnomolit. Pe margini, citeva pilcuri de trestii. În fundul apei iarăși acoperișul ascuțit, neclintit, al clădirii pustii. Putreziciunile bălții împrăstiau în aerul nopții miazme înțepătoare.

Un fluier străpuse tăcerea, și zborul întortochiat, în filfiri rare al unui lăstun mare de apă trecu ca un fulger negru pe sticla bălții: cercetașii noștri ajunseseră.

Eū, așteptind și privind cătră moară, mă gândiam. Ce va fi peste citeva clipe? Va bubui carabina și va curge singele, și parcă nu-mi venia a crede că 'n liniștea aceia de mormint se vor putea petrece asemenea lucruri. Ce fac oare păgini? Aū plecat, de nu se simte nimic? Dorm? Poate aū dat, în satul de unde veniau, peste băutură, și, unor haimanale ca ei, puțin li pasă de poruncile Coranului. Aū băut, s'aū amețit și acum horăiesc în podul morii. Atunci treaba ar fi ușoară, n'am pierde nici vreme multă, nici oameni.

«Trăiți, domnule sublocotenent!»

Tresării. Era glasul lui Grecu: nici nu-î simțisem întoarcerea. Răspunsei:

«Ce este?»

— Am incunjurat moara, domnule sublocotenent, și n'am dat peste nimic. Ușa e deschisă. Lăptocul e zdrobit, apa se prelinge pe pământ: prin groapa aceia nimeni nu poate intra, nici ieși.

— Dar Năstase a venit?

— A venit și el...

— Bun. Înăuntrul morii nu se aude nimic?

— Nimic.»

Mă întorsei spre flăcăi. Întunericul malului era așa de mare, că nu vedem pe nici-unul. Acū era acū. O sudoare rece mă înțepa la rădăcina părului. Strigai încet pe Savin. Glasul lui de-abia adie.

«Aici sint...»

— Ce facem, mă Savin?

— Intrăm în moară...♦

Așa-i! mă gândiam eu; are dreptate... Îmi strecurai stînga în toc, trăseai încet revolverul, îl pipăii, îmi așezai și dragonul săbjei la pumnul mînei drepte și mă mișcai spre moară, pășind în vîrfurile picioarelor. Ceilalți veniau după mine. Dar mergeam așa de încet, încît nici eu n'auziam pașii.

Deodată răsări înaintea-mi, drept pe malul bălții, ușa deschisă a morii, ca o intrare neagră de peșteră. În clipa aceea, floriile cari mă cutreierau stătură, inima începu a bate mai tare, dar nu simțiam absolut nici-o frică. Putea să mi se întîmple orice. O tărie ne bună îmi încordă mădularele.

În moară, stăturăm multă vreme neclintiiți, cu răsufările oprite, ascultînd prin întunecul acela orb. Dar nimic, nimic nu se simțea.

Deodată mă pipăi o mînă. Cineva mi se aplecă la ureche. Bănuii că e Savin. De-abia pricepuî :

«S'au îmbătut... Dorm în pod... orî au plecat...»

Scara podului trebuia să fie în dreptul ușii și 'n mijlocul morii. Pipăind, ne strecurarăm pe scară. La dreapta simțiam pe cineva: era sergentul; aveam și la stînga un tovarăș, dar nu știam cine-i.

Sus, scara scirții, un foșnet se auzi înaintea. Ca fulgerații de același gînd, ne oprisem. Cerchesii ierau în pod și dormiau; dar cineva dintre ei trebuia să fie treaz, căci s'a mișcat la pîrîitul scării.

Stăteam neclintiiți și nici nu suflam. Inima îmi bătea tare, rînduri de ameteii îmi veniau, dar nu-mi era frică. Drept înaintea mea, se deschideau în scîndurile podului trei ochiuri rotunde, ca la orice moară. Mă uitam neclintit în zarea lor: așteptam să se ridice, din clipă în clipă, o umbră în dreptul întunecului slăbit, care pătrundea prin ele.

Dar tăcerea ne învălui iar, și după un răstîmp ridicarăm și cele din urmă două trepte.

Acuma auzii bine un mormăit nedeslușit. Nu știam încă de unde a pornit: d'înaintea, d'îndărăt, orî de pe laturi?

Eram supt același acoperiș cu niște oameni, cari, din clipă în clipă, puteau să sară ca niște fiare asupra noastră. Iar noi pîndiam ca moartea, și carabinele stăteau gata. Cu toate acestea, în cine să tragî? Era prostie să începem a face larmă așa cum eram grămădiți, trei sus și ceilalți pe treptele scării. Toți simțiam lucrul acesta și așteptam. Afară de asta, fără porunca mea, nimeni nu putea face nici-o mișcare, iar eu nici gînd n'aveam să dau vre-o poruncă.

Dar *dușmanul*, cel ce era treaz undeva, într'un colț al podului, simțise, în buimăceala și 'n somnul amorțitor care-l cerca, că o mișcare neobișnuită trece prin tăcerea ruinei. Un glas răgușit, care mi

se păru sălbatec și fioros, mormăi câteva vorbe străine. Întreba ceva. Apoi tăcu. Iar noi așteptam.

Și, dintr'odată, prin deschizăturile rotunde ale podului trecu ceva neobișnuit, o lumină slabă de vis. Și 'n fund, dincolo de deschizături, pe zarea răsăritului, de-odată luna își arată printre nourii negri o margine, apoi izvorî ca o lucire de spaimă. Trei dungî de lumină slabă se strecurară în podul negru. Și 'n dungile acelea, ca într'un fulger, răsări ceva rotund, negru, un cap omenesc. Și tot în clipa aceea un tunet grozav izbucni. La fulgerarea limbii de foc, podul parcă se întinse în lături, dezvălindu-se, și văzurăm lămurit pe ceilalți șapte Cerchesi întinși pe podele. Iar capul negru parcă plesnise în bucăți, ca o ghiulea, — și parcă el detunase așa.

Clădirea se umplu de miros de pulbere.

O clipă tăcerea păru că ne prăbușește iar în noapte, — apoi un răcnet cumplit umplu moara, mă simții abătut la o parte ca o pană, un duruit surd cutremură dușumeaua. — Săbiile sunară ciocnindu-se, auzii trîntituri grele, gemete și țipete de spaimă. O limbă de foc și un tunet tresărîră iar în noaptea adîncă, și în rumeneala fugară se arătară spinările încordate ale călărașilor și obrazul întunecos al sergentului Savin.

Totul trecu ca o furtună răpede. Cineva scăpără, o iască se aprinse. Fața lui Savin se rumeni, pe cînd buzele se rotunziau suflînd în punctul de foc. Apoi un capăt de lumînare se inflăcăără și limba de foc începu a ni tremura umbrele pe părății negri de scînduri.

Dușmanii zăceau unul lingă altul, zdrobiți, și, supt ei, singele care curgea, întindea un covor vișiniu. Unii căscau ochii îngroziiți, unii erau cu gurile căscate și cu ochii închiși, unii erau lungiți, alții zgîrciți, cu genunchii la gură. Numai unul trăia și sta plin de spaimă în roata ilăcărilor; clănțania înfrigurat și, din cînd în cînd, fără să privească pe cineva, murmură cuvinte răzlete în limba lui, parcă se ruga de iertare. Fesul îi căzuse, și capul rotund, mic sta plecat, așteptînd lovitura din urmă; obrazul măsliniu, veșted, și ochii viriți supt frunte spuneau o durere așa de adîncă, încît te prindea mila.

Sergentul se uită lung la el, apoi se apropiă și-l bătu cu palma pe umăr. Îi zise tare:

«Nu te teme, mă, că nu-ți facem nimic...»

Cerchesul ridică cu frică ochii, fără să înțeleagă. Frunțașul Pintilie crezu că trebuie să-și schimonosească vorba și să dea din mină:

«Bre!... nu facem nimic la tine... Luăm *prezoner!*...» Și-și întinse buzele într'un rîs tăcut, plin de încurajare. Prinsul zîmbi și el cu frică.

Dar se făcea tîrziu, nu mai era vreme de stat. Vorbii cu glas tare:

«Să mergem!

— Trăiți, domnule sublocotenent, răspunse Savin, să mergem! Atîta ni-a trebuit: un prins. De la dînsul vom afla noi multe...»

Lăsarăm în podul ruinei pe ceilalți șapte Cerchezi, cari trecuseră mări și veniseră să moară într'un colț singuratec, pe malul unui pirău, — și ieșirăm.

Luna se innălțase, nori treceau pe de-asupra ei umplîndu-se de lumină vinătă. Iazul scînteia ca o oglindă mare de argint: nici-o aburire nu-l încreția.

După ce ajunserăm în roata de sălcii, încălecarăm, iar prinsul fu suit îndărătul unui călăreț. Înainte de a pleca, scosei tabachera, îmi răsucii, o țigară, apoi dădui tutunul și tovarășilor mei:

«Na, mă, faceți-vă și voi cite o țigară, că v'ați purtat bine...»

— Trăiți, domnule sublocotenent!»

Sergentul Savin făcu două țigări. Pe una o dădu prizonierului:

«Na și ție! ți-o fi fiind poftă!»

Apoi, după ce prinsul o luă cu sfială, sergentul îi dădu iasca aprinsă, și zise zîmbind cătră mine:

«Săracul! ce-o fi gîndind el acu!»

Cînd pornirăm, fruntașul Pintilie șopti:

«Asta-i de cei cari taie pe răniți și-i pradă...»

Nimeni nu răspunse. Prizonierul își fumă pe furiș țigara, trăgînd cu coada ochiului la fața aspră a sergentului Savin.

Pirăul licăria în lumina lunii, caii mergeau liniștiți și oamenii tăceau.

MIHAIL SADOVEANU.

SÎNT CLIPE TRISTE...

Sînt clipe triste de amurg
Ce sufletul ți-l înfașoară
Ca într'o mantie ușoară
Țesută 'n lacrimi ce curg.

Pe neștiute se desfac
Din fund pierdut de amintire
Dureri, ce altă dată tac
Ca liniștea din cimitire.

Tristeța razelor ce-apun,
Adinc în tine se răsfringe ;
Cind ele taine vechi îți spun.
Tu lacrimi vechi începî a plînge.

Și palide-ți răsar acum
Uitate umbre prietenoase,
Ce-ți vin, pe nici nu știi ce drum,
Și sint din inima ta scoase.

Mîngietoare îți fac semn,
Ele ce dorm așa departe,
Supt sălcii și supt cruci de lemn,
Sărmanele ființe moarte.

Privirile din ochii lor
Sint triste ca o noapte-adîncă,
Se sting cu razele ce mor, —
Și-ai vrea să nu se stingă încă.

Tu glasul lor ai vrea s'ascuți,
Și-ți pieri glasul în ureche ;
De cum trecură anii mulți,
Acuma moartea lor e veche.

Acuma, simți ce singur ești,
Și'n dureros-trudita-ți minte
Îți picură, cînd ți-amintești.
Eterna pace de morminte.

POVESTE.

(Urmare.)

Cu cit povestia băiatul, cu atît țiganca se frămînta în virful pernelor, și de-odată una din perine sare de supt dînsa.

Atunci țiganca iarăși zise :

Un tăciune
Și-un cărbune,
Taci, băiete,
Nu mai spune.

Iar Împăratul Alb, căruia-i spunea inima nu știu ce, îl asculta cu drag pe băiat cum povestea, și-i răspunse :

Un tăciune
Și-un cărbune,
Spune, băiețule, spune.

Țiganca se credea scăpată de belea, începu de iznoavă să povestească băiatul, și aștepta cu nerăbdare să sosească împăratul.

Și, cum sosi, îi ieși înaintea, îi spuse iată cum și iată cum, și-i arătă cei doi căței, cari sugeau la sînul împărătesei.

Ce mai supărare, și ce mai zarvă!

Împăratul n'a mai stat mult pe gînduri, a chemat slujitorii, și li-a poruncit să sape o groapă în movila de gunoii din fața bucătăriei, și, punînd în groapă pe împărăteasă, au astupat-o pînă la mijloc. Au luat apoi cei doi căței și i-au pus la sînul ei, ca s'o sugă în fața tuturora, spre batjocura împărătesei și pentru fala țigancei.

Împăratul era foarte scîrbit de ceia ce i se întimplase. Umbla într'una posomorît, și voie bună nici-odată nu mai avea. Neam de neamul lui nu pățise așa rușine. Acasă nu mai putea sta, și ce-ar fi căutat pe acasă, cînd cămările împărăției lui erau pururea pustii, și nu auzia un glas de om care să-i zică măcar: fă-te 'n colo!

De aceia-și petrecea timpul numai la vînătoare.

Într'o zi, plictisit de atîta hoinăreală prin codri și frînt de oboesală, veni acasă pe neașteptate.

Cînd intră în odaia lui, ce să vezi dumneata? Țiganca, îmbrăcată în haine de împărăteasă, răsturnată într'un jîlt, sulemenită pe obraz, se oglindia și se schimonosia, încît te bufnia risul cînd te uitaî la dînsa.

Împăratului i-au trecut fiori prin tot trupul, și, nu știu ce s'a mai petrecut în inima lui, dar în ziua ceia chiar s'a și însurat cu țiganca.

S'o fi văzut, mă rog, lăfăindu-se în carăta împărătească, înmuiată în aur și pietre scumpe, alătura cu împăratul, care, după ce-și venise iar în fire, sta rușinat lîngă țigancă, și nu-i ticnia. Vedea el bine că poporul i se închina, adevărat, ca și mai înainte; dar cugeta el că, în inima lui nu mai era împăratul cel iubit, cum fusese pînă a nu cădea în ispita țigancei.

Dar nici fericirea țigancei n'a ținut multă vreme.

În dosul casei, în locul unde erau îngropați cei doi feți logofeți cu părul de aur creț, răsăriseră doi tei cu frunze de aur, cari creșteau vîzînd cu ochii, și ale căror ramuri se întindeau așa de mîndre, și numai supt umbra lor îi plăcea împăratului să se odihnească.

Nu știa nici el pentru ce, dar îi erau așa de dragi acei doi tei, și spunea că în toată împărăția lui nu are alt lucru mai de preț.

Pe țigancă o treceau fiori de moarte când se gândia la tei și-și puse în gând să se mintuie de dinșii.

Se prefăcu bolnavă și se întinse în așternut, gata să-și dea sufletul.

Fel de fel de doftori stăteau la capul bolnavei, și nu-i puteau folosi nimic.

Știa să se prefacă țiganca. Doar de ce era țigancă?

Intr'o zi, când, după spusa doftorilor că nu mai au ce-i face, începură a-i pregăti de-ale înmormintării, vine împăratul să-și mai vadă nevasta, și se apropie de patul ei.

Țiganca îl ia de mină, și, cu glasul stîns și ochii închiși pe jumătate, începe a-i grăi: «Înnălțate împărate, tu ai fost lumina vieții mele, care acuma se stinge pe vecie. Un singur leac mai poți să-mi faci, ca să mă scapi de la moarte și să nu mă ai pe cuget: am visat că, dacă vei tăia teii, ca să-mi faci un pat din ei, voiu mai avea zile de trăit; de unde nu, scăpare nu mai este.»

Pe când zicea țiganca aceste cuvinte, mina ei căzu în nesimțire pe marginea patului. Dîndu-și ochii peste cap, gândia că moare țiganca.

Ce să facă împăratul? Cum să se despartă el de acești doi tei, cari-i erau dragi ca și ochii din cap? Pe de altă parte, vedea pe împărăteasa lui murind, și muria numai pentru că el nu era în stare să jertfească dragostea lui pentru niște copaci.

Călcîndu-și pe inimă, împăratul a dat poruncă să taie teii.

Cum a auzit țiganca cea d'întăiu lovitură de topor, a deschis ochii, și se înfiripa mereu cu cît săriau tîndările din tei, până ce, cînd frumuseța cea nemaî văzută, de tei cu frunzele de aur, a căzut doborîtă la pămînt, țiganca a fost în picioare, voinică și sănătoasă, ca și cum n'ar fi bolit niciodată.

Plîngea, în inima lui, împăratul, pentru că pierduse așa minune de copaci, dar se mingîia că a făcut și o faptă bună, scăpînd de la peire un suflet omenesc.

Din porunca împăratului, meșterii făcură scînduri din cei doi tei, și din ele un pat, pe care să se odihnească trupurile împărătești.

Peste noapte, pe cînd împăratul dormia alături cu țiganca, pe dînsa n'o putea prinde somnul; o răscolia ceva, și nu-și mai găsia astîmpăr.

Pe la miezul nopții, numai ce aude un glas de supt saltea, zicînd:

— Frățioare, frățioare, cum îți este ție?

Și alt glas răspunde:

— Vai și amar de mine! Grea povară mă apasă, că pe mine doarme neagra de țigancă.

Apoi glasul cel de al doilea zise iar:

— Dar ție, frățioare, cum îți este?

— Mie mi-i bine, răspunse glasul celălalt, că pe mine doarme dragul nostru tată».

Ascultau împărații, și toată lumea de față, povestea aceasta, cu multă plăcere; dar Împăratul Alb, auzînd cele ce spunea băiatul, începu a lăcrăma, fără voia lui, și, făcîndu-și loc prin mulțime, se tot apropia de povestitor.

Împărăteasa cu pricina schimba fețe, și tot îi săriau pernele de sub dînsa, și se tot lăsa în jos. Apoi, prefăcîndu-se că o supără povestea, zise către băiat:

Un tăciune
și-un cărbune,
taci, băiete,
nu mai spune.

Iar Împăratul Alb, uitîndu-se crunt la dînsa, zise :

Un tăciune
și-un cărbune,
spune, băiețele, spune.

Băiatul începu din nou :

«Poveste, poveste, înaintea mult mai este».

Auzind țiganca vorbele scîndurilor din patul pe care avea să doarmă în fiecare noapte, și temîndu-se ca nu cumva și împăratul să le audă, se cutremură din creștet pînă'n tălpi, și gîndia că de acuma i-a venit și ei rîndul.

A doua zi, nu apucă împăratul să-și spele fața, și țiganca începu a se jălui și a se văita, că moare și pier.

Cînd o întrebă împăratul ce a apucat-o, ea răspunse :

— Luminat împărate, astă noapte am văzut în vis pe Sfînta Lună, care mi-a spus că, de nu m'oiu scîlda în apă încălzită la focul din scîndurile patului acestuia, eu voi muri.

— Ba astă n'oiu mai face-o, răspunse împăratul. Destul că, de gustul tău, am tăiat așa minune de tei, precum alții pe lume nu mai sînt; măcar atîta folos să am și eu după atîta pagubă.

Dacă a văzut că nu-l poate îndupleca, țiganca n'a mai zis nimic, și s'a pus pe plîns. Și plînge, și plînge, de gîndia că se înneacă lumea în lacrămile ei.

Împăratul, fire blindă, lehemetuit de atîta plîns, și-a călcat iar pe inimă, și a hotărît să facă voia țigancei.

Bucuria ei!

Îndată au venit slujitorii, au desfăcut patul, și au pus scîndurile pe foc.

Și ardeau cu o flăcără așa de frumoasă, precum nu se mai văzuse lemn arzînd, și flăcările, pîlpîind, păreau glasuri gingașe de copil care se tînguiau așa de jalnic!...

Cum ardeau scîndurile pe vatră și limbile de foc se încrucișau, iaca sar două scînteii, care iese pe coș afară, și cad pe un drob de sare, la care lingeau două oi. Lingînd, oile au înghițit fiecare cite una din scînteii.

A doua zi, oile au fătat cite un miel cu lîna de aur, precum nu se mai văzuse, dar nici nu se mai auzise pînă atunci.

Slujitorii s'au dus îndată cu vestea la împărăteasă, care, cum a auzit, a chemat îndată-mare pe bucătar, și i-a poruncit să taie și oile și mieii.

Țiganca a chemat apoi pe două din cele mai vrednice credincioase slujnice ale ei, li-a încredințat carnea mieilor, ca să se ducă la pîrău să o spele, dîndu-li mare grijă ca nu cumva să scape vre un mătîșor pe apă, căci va fi vai și amar de capul lor.

Slujnicile toate le-au făcut, precum li-a poruncit țiganca, numai un lucru au greșit: luîndu-se la joacă și la hîrjoană, au scăpat fiecare cite un mătîșor pe apă. Apa, răpede, luase mătîșoarele la vale, și nici nu era de gîndit să le mai prindă.

Au făcut amîndouă, că nici nu li da mîna să se pîrască una pe alta, și împărăteasa n'a cunoscut lipsa.

Cele două mătîșoare, purtate de valurile apei, se tot umflau mereu, și se îndreptau spre mal. Iar pe mal cînd au ajuns, au crăpat, și din ele au ieșit doi feți logofeți cu părul de aur creț.

Cei doi băieți, cu căciulile îndesate peste urechi, se ridicară în picioare și, apropiindu-se de Împăratul Alb, ziseră, într'un glas :

— Și acei doi feți logofeți cu părul de aur creț sîntem noi, tătută dragă.

Și, cînd își luară căciulile, peste umerele lor se răsfiră plete lungi de aur, ale căror raze, mai strălucitoare decît ale soarelui, orbiau văzul tuturor.

Împărăteasa Împăratului Alb, adecă țiganca, de supt care săriseră toate pernele, acuma sta la pămînt, precum fusese obișnuită la bordeiul tătine-său.

Dar nici Împăratul Alb nu s'a lăsat batjocurit.

S'a sfătuit toți împărații la olaltă, cam ce fel de pedeapsă i s'ar cuveni țigancei, și au hotărît într'un fel.

Și anume: au adus doisprezece armăsari, cei mai sălbateci din toate grajdurile lui Peneș Împăratul, și au legat pe țigancă de cozile lor. Li-au dat apoi bice, și armăsarii au rupt-o de fugă, și s'a făcut țiganca mii de fărîme.

ARTUR GOROVEI.

DIN BIERBAUM

ADEVĂR ȘI TRUFIE

Unde este adevărul?

Lingă curtea ta, în cîmp,

Colo'n pajiște, 'n pădure,

Orișunde, orișunde.

Dar de-asupra lui

Flutură spice trufia:

Aceia e *pîne*.

Vreai să aibi acuma pînea,

Iea-ți ori secerea ori coasa,

Dar și-o mină de copil

Va culege adevărul.

De aceia-l vezi mai des la poet între flori,

Decît în șurile cumiștilor.

ÎNTREBARE ȘI RĂSPUNS

BĂIATUL :

Unde-ajung eu, tată,

Tată, unde-ajung

Urcîndu-mă sus, tot mai sus?

Unde-ajung eu, tată,

Tată, unde-ajung

Dac'aș fi drept spre ceruri dus?

TATAE :

Zboară, urcă-te'n stihii,
Cît nici să mai poți să știi
Lumea asta unde vine.

Înnălțarea-ți va fi spus
Că, urcînd sus, tot mai sus,
Te-ai întors iarăși la tine.

X.

CRONICĂ

La Șosea s'a deschis, în pavilioane făcute cu mult gust, o Expoziție Agricolă. Titlul nu trebuie să sperie: expoziția agricolă, la dreptul vorbind, abia a început, pe cînd de multă vreme se poate vedea cealaltă, care e, în parte negustorească, dar în total foarte instructivă și lămuritoare asupra bogăției și muncii poporului nostru. Așa cum e orînduită expoziția, nu lipsește nimic din produsele României, ale pămîntului ca și ale fabricilor și ale meșteșugarilor ei. Expun, ca de obicei și nu mai rău decît de obicei, Ministeriul de Domenii, Administrația Domeniilor Coroanei, Direcția Închisorilor, Direcția Monopolului Tutunului (al cărei chioșc elegant întrece cu mult pe toate celelalte). Un pavilion special cuprinde alese și felurite țesături țerănești: el e totdeauna plin de lume, care admiră, dacă nu poate cumpăra, căci prețurile sînt foarte mari, de și, poate, meritate. Zi de zi, expoziția, care nu e a Statului, ci a unei societăți, se îmbogățește.

Între cei peste 10.000 de vizitatori cari au cercetat-o pînă acum, au fost Ruteni din Bucovina, și am văzut pe un profesor de la Frankfurt-pe-Main. Nu știu dacă Rominii de peste graniță au dat contingentul ce s'ar cuveni. Totuși nici-odată n'ar folosi mai mult din călătoria lor la București decît cînd pot să vadă, ca astăzi, ce se lucrează de neamul lor, în regatul românesc.

* * *

Sbornicul, buna revistă științifică a Bulgarilor, întreruptă o bucată de vreme din lipsă de fonduri, apare din nou, începînd cu anul 1903; acum însă ea nu mai este în editura Ministeriului de Instrucție Publică, ci a Tipografiei Statului. Întăiul volum (iese cîte unul pe an) din noua serie cuprinde un lung și bogat articol de L. Miletici asupra pavlichianilor din Bulgaria, cari se țin astăzi de Biserica catolică. Vorbind de dinșii, autorul citează acte, necunoscute pînă acum, care privesc și țara noastră, între altele mișcarea din 1821 a lui Tudor, care a avut oarecare urmări și pentru creștinii de pe malul drept al Dunării.

N. IORGA.